

La Sirenetta de Copenhaguen

INDEPENDÈNCIA I UN PAÍS MILLOR: UNA VISIÓ DES D'EUROPA

XAVIER CUADRAS MORATÓ

*La liberté n'offre qu'une chance d'être meilleur,
la servitude n'est que la certitude de devenir pire
(La llibertat no és més que una oportunitat de ser millor,
la servitud no és més que la certesa d'esdevenir pitjor)*

Albert Camus

*Ignoranti, quem portum petat, nullus suus ventus est
(Qui no sap a quin port s'encamina, cap vent no li és bo)*

L. Annaeus Seneca,
«Epistulae morales ad Lucilium», 71, 3)

INTRODUCCIÓ: ENS CAL SABER CAP ON VOLEM ANAR*

Tot i que sovint avui dia no ens ho sembla, la veritat és que el debat polític al voltant de la independència de Catalunya és encara incipient a casa nostra i, per això mateix, es troba centrat en els seus aspectes més elementals. Per començar, els independentistes han dedicat un gran esforç a elaborar el que podríem anomenar «memorials de greuges», amb l'objectiu de justificar la incomodi-

tat que gran part de la població sent amb l'actual encaix de Catalunya dins el projecte polític espanyol.¹ En segon lloc, la inevitable complexitat que suposa el procés d'independència i creació del nou Estat (allò que molts polítics i mitjans de comunicació anomenen «el procés») ha provocat un gran nombre de controvèrsies sobre qüestions com ara quin és el veritable suport popular del projecte independentista i quin és el millor procediment per determinar-lo, quin seria l'*status* de la Catalunya independent en el context internacional i de quina

* Gran part de les idees contingudes en aquest article han estat desenvolupades conjuntament amb els meus col·legues Modest Guinjoan i Miquel Puig, però en cap cas no se'ls pot fer a ells responsables de la forma com jo les he expressat aquí.

1. Hauríem d'incloure en aquest àmbit la profusa bibliografia sobre el centralisme polític, el maltractament econòmic i el dèficit fiscal i la discriminació de la llengua i la cultura catalanes, que són les principals raons que esgrimeixen els independentistes catalans per justificar el seu projecte polític.

manera es duria a terme el procés de secessió. En definitiva, el debat polític sobre el projecte independentista s'ha situat de moment al voltant del que podríem dir-ne la «necessitat de fugir d'Espanya» i de quina és la millor manera de fer-ho.

Això no obstant, a mesura que es vagi aprofundint en la discussió sobre la independència de Catalunya, es farà més evident la necessitat d'engegar una deliberació seriosa sobre cap on es vol que el país s'encamini, un cop estigui en condicions de decidir el seu destí igual que la resta dels països independents. La societat catalana necessita que es posin sobre la taula les diferents propostes sobre els ports de destí als quals es pot encaminar i les cartes de navegació que li han de permetre aproximar-s'hi. Cal reconèixer, però, que aquest debat sobre el model de país que es vol construir tot just s'està iniciant a Catalunya.

És en aquest context que cal valorar l'aparició, el setembre de 2013, del llibre *Com Àustria o Dinamarca. La Catalunya possible*,² escrit conjuntament per l'autor d'aquest article amb els també economistes Modest Guinjoan i Miquel Puig. El que intentem fer en aquest llibre és presentar com podria ser una Catalunya independent que prenguéssim com a referència un conjunt de vuit països petits del centre i el nord d'Europa. Aquests països són Àustria, Bèlgica, Dinamarca, Finlàndia, Noruega, els Països Baixos, Suècia i Suïssa. Jugant amb el títol del llibre (*Com Àustria o Dinamarca*), i per abreviar, ens hi referirem de manera conjunta amb l'acrònim CAD-8. La tria d'aquests països, relativament propers a nosaltres des dels punts de vista geogràfic i cultural, està justificada pel fet que són particularment atractius com a model per a Catalunya, perquè són econòmicament molt competitius i, alhora, socialment molt cohesionats. Precisament, el que em

proposo fer en aquest article és donar més detalls de les raons per les quals els CAD-8 constitueixen un port de destí que els catalans hauríem de tenir molt en compte en el moment de començar la nostra particular travessia com a Estat independent.

CATALUNYA I ELS CAD-8

Catalunya té actualment una mica més de set milions i mig d'habitants. És una **dimensió** comparable a la dels CAD-8, que es troben entre els prop de cinc milions de Noruega i els quasi disset milions dels Països Baixos. Això no obstant, la teoria econòmica moderna no ens proporciona arguments de pes que vinculin la capacitat de progressar econòmicament d'un país a la seva dimensió. De fet, els CAD-8 són països relativament petits en el context internacional que, com veurem, tenen economies molt competitives.

Malgrat la dura crisi econòmica en la qual Catalunya està immersa ja fa uns quants anys, el nostre país es pot continuar considerant un país relativament ric, amb un **PIB per càpita** que és un 17% superior a la xifra corresponent a la Unió Europea. Així i tot, està lluny, en general, dels nivells dels CAD-8, on destaca per damunt de tots Noruega (que té un PIB per càpita que pràcticament dobla el de la UE). Són els països més pobres del grup, Finlàndia (15%) i Bèlgica (19%), els que més s'acosten als nivells de Catalunya.³

Sense cap mena de dubte, el principal problema de l'economia catalana és la seva elevadíssima taxa de **desocupació** (22,8% de la població activa, més del doble de la taxa de la UE), que contrasta fortament amb la taxa mitjana dels CAD-8, que és el 6,4%.⁴ És evident que una taxa d'atur d'aquesta

2. El títol del llibre fa referència a les paraules que Artur Mas va pronunciar el dia 30-5-2013 davant d'un grup d'empresaris aplegats a la reunió del Cercle d'Economia a Sitges. Concretament va dir: «Catalunya pot ser com Àustria o com Dinamarca».

3. Les dades corresponen a l'any 2012 i estan extretes d'Eurostat i l'Idescat.

4. Les dades corresponen al tercer trimestre de 2013 i estan extretes d'Eurostat i l'Idescat. La dada dels CAD-8 és la mitjana no ponderada de les taxes d'atur dels vuit països.

dimensió suposa un problema econòmic i social de primera magnitud, ja que implica un injustificable malbaratament dels recursos i, alhora, afavoreix una distribució molt poc equitativa de la renda.

Les economies dels CAD-8 són molt competitives a nivell internacional i això vol dir que la seva prosperitat econòmica està assegurada a mig termini. L'informe més recent sobre **competitivitat** del *World Economic Forum* (WEF),⁵ que analitza un total de 148 economies, situa els CAD-8 a les primeres posicions de la llista de les més competitives. Encapçala el rànquing absolut Suïssa, mentre que la que té una pitjor posició, Bèlgica, hi ocupa el lloc dissetè. Evidentment, Catalunya no consta a la classificació del WEF i per tant no podem fer una comparació directa. Tanmateix, un estudi de la Comissió Europea ens pot aportar una mica de llum al respecte.⁶ Aquest treball, que fa servir una metodologia similar a la del WEF, pretén estudiar la competitivitat de les regions europees i les seves conclusions principals no haurien de fer-nos sentir gaire optimistes. Catalunya ocupa la posició 142 de la classificació (d'un total de 262), clarament per sota dels resultats que obtenen els CAD-8 i les regions espanyoles millor classificades (Madrid, el País Basc i Navarra). Per tant, d'acord amb aquest estudi, la prosperitat dels catalans no està assegurada a mig termini si no s'aconsegueix que la nostra economia s'assenti sobre bases més sòlides de les que tenim ara.

Malgrat el que acabem de dir, també cal afegir, en un to ara una mica més optimista, que la comparació de les dades del PIB per càpita i ocupació de Catalunya i els CAD-8 per a l'any 2012 indica que el nivell de productivitat aparent (PIB

per persona ocupada) de l'economia catalana és similar al de la mitjana dels CAD-8. Així, malgrat que molt sovint s'ha argumentat que l'economia catalana tendeix a especialitzar-se en sectors econòmics de baix valor afegit, sembla que en aquest moment els nivells agregats de productivitat són raonables i que el problema principal és més la incapacitat de l'economia catalana per mobilitzar els seus recursos de treball que no pas la baixa productivitat.⁷

Finalment, els CAD-8 destaquen pel seu elevat grau de cohesió social. El mateix estudi del WEF esmentat anteriorment elabora un índex de sostenibilitat social que inclou indicadors de distribució de la renda i nivells de protecció i mobilitat social.⁸ El cert és que els CAD-8 hi figuren a les primeres posicions de manera prominent (Bèlgica, el país pitjor classificat del grup, figura a la posició 14 d'un total de 121 països). Catalunya, en canvi, és una societat substancialment més desigual que, a més, ha vist com els efectes de la crisi econòmica i l'increment de les taxes de desocupació accentuaven el problema.⁹

QUINA ÉS LA CLAU DE L'ÈXIT DELS CAD-8?

Aquesta és, sense dubte, la pregunta del milió de dòlars. ¿Com han aconseguit aquests països avançar cap als que es poden considerar els estadis més elevats del desenvolupament humà? La clau es troba en el «contracte social» que aquests països han anat establint al llarg del temps. L'èxit

5. World Economic Forum, *The Global Competitiveness Report 2013-2014*, 2013. El document, publicat el 3-9-2013, es pot consultar a la pàgina web de la institució <http://www.weforum.org/>.

6. Paola Annoni i Lewis Dijkstra, *EU Regional Competitiveness Index RCI 2013*, European Commission (Joint Research Centre), 2013. Es pot consultar a <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/111111111/29832>.

7. Per tal de valorar adequadament aquesta conclusió, és molt important tenir en compte que l'economia catalana ha destruït durant el període 2007-2012 quasi el 18% de l'ocupació total, cosa que ha facilitat que els nivells de productivitat s'hagin situat als nivells actuals.

8. World Economic Forum, *The Global Competitiveness...*

9. Modest Guinjoan, Xavier Cuadras Morató i Miquel Puig, *Com Àustria o Dinamarca. La Catalunya possible*. Barcelona: Pòrtic, 2013. Vegeu especialment el quadre 1 i el capítol 6.

dels CAD-8 descansa en institucions, regulacions i pràctiques socials que fomenten el consens i la corresponsabilització de tots els agents socials al voltant de dos objectius àmpliament compartits per tota la societat: la prosperitat econòmica i la justícia social o, en definitiva, la generació de riquesa abundant i el seu repartiment de forma equitativa. La clau de l'èxit és, doncs, el desenvolupament institucional i polític d'aquests països. Tal com expliquen els professors Acemoglu i Robinson al seu llibre sobre el fracàs dels països, les tres claus per explicar l'èxit o la prostració d'una societat són «Institucions, institucions, institucions».¹⁰

Els CAD-8 han aconseguit desenvolupar institucions econòmiques i socials que garanteixen que la política econòmica es dirigeix a promoure dues grans metes: a) la competitivitat del sistema productiu; i b) la cohesió social, per assegurar el benestar de tots els membres de la col·lectivitat, minimitzar les disparitats i evitar la marginació de cap grup. I tan importants com els objectius són els procediments. La política econòmica d'aquests països està basada en el **consens**, a través de mecanismes molt arrelats de concertació entre les forces socials (sindicats i patronals) i els governs i els grups polítics, donant lloc a models identificables de governança col·lectiva (com el model nòrdic als països escandinaus o el model *polder* als Països Baixos).

Aquests models es van gestar molt sovint en moments en què aquests països vivien circumstàncies dramàtiques (com, per exemple, el final de la Segona Guerra Mundial). Les societats dels CAD-8 han aconseguit reforçar-los de manera continuada pel convenciment que les seves economies, petites i molt obertes, no podrien competir a nivell internacional sense objectius compartits per tots els agents socials i una gran cohesió interna a l'hora de formular les polítiques econòmiques per fer-los efectius.

10. Daron Acemoglu i James A. Robinson *Why Nations Fail (The origins of power, prosperity, and poverty)*, New York: Crown Publishers, 2012.

El contrast amb el model espanyol de política econòmica és força il·lustratiu per entendre alguns elements de la situació actual d'Espanya. La concertació social ha estat pràcticament absent del panorama polític espanyol els darrers trenta anys (potser amb les úniques excepcions d'algunes reformes que eren necessàries per a la incorporació del país a la UE i la UME). Els sistemes polític i institucional espanyols han estat totalment incapaços de generar consensos amplis en àmbits tan fonamentals per a la societat i les empreses com l'educatiu o el laboral. El reguitzell de lleis educatives amb què els diferents governs espanyols s'han anat contraprogramant de manera continuada és un exemple d'aquest tipus de problemàtica, amb conseqüències funestes per al progrés social del país. De la mateixa manera, la política econòmica massa sovint s'ha orientat cap a objectius que tenen poc a veure amb la competitivitat del sistema productiu (l'exemple més flagrant és el d'una política d'infraestructures que té com a finalitat principal reforçar el pes econòmic de Madrid i els grups de poder que hi resideixen),¹¹ amb el conseqüent malbaratament de recursos. Així mateix, molt sovint no s'ha perseguit la cohesió social a base d'un sistema més equilibrat de relacions productives sinó a través del subsidi, amb el reforç dels incentius negatius i el control social que això implica.

LA COHESIÓ SOCIAL

Com ja s'ha dit, un dels objectius del model econòmic dels CAD-8 és aconseguir augmentar la cohesió social i reduir les desigualtats. Tanmateix, les polítiques encaminades a aquesta finalitat no estan deslligades, com molt sovint ens trobem a casa nostra, de la necessària garantia de la competitivitat del sistema productiu. Això es pot veure

11. Germà Bel, *Espanya, capital París*. Barcelona: La Campana, 2011.

Retallable de Hans Christian Andersen

molt clar a l'hora d'enumerar, de manera molt sintètica, els principals factors de cohesió social dels CAD-8.

En primer lloc, un **sistema educatiu** basat en escoles públiques de qualitat i molt inclusiu que té com a resultat més destacable que el percentatge de la població que té només el nivell d'estudis obligatori i més elemental està al voltant del 20% (a Catalunya aquesta xifra arriba fins al 47%).¹² Una proporció molt superior, un 47%, té estudis secundaris postobligatoris (un percentatge que a Catalunya es limita al 22%) mentre que el percentatge de població amb estudis universitaris és pràcticament idèntic. Una de les grans diferències,

12. Es poden trobar més detalls de la qüestió del sistema educatiu a Guinjoan, Cuadras Morató i Puig *Com Àustria...*, capítol 11.

doncs, rau en el diferent nivell de desenvolupament de la formació professional i tècnica després de l'educació obligatòria, que de fet constitueix una condició necessària per tenir un sistema productiu capaç de generar llocs de treball d'alt valor afegit i ben remunerats.

Precisament l'existència d'aquest sistema productiu molt competitiu és un altre factor de cohesió social, així com un marc de relacions laborals que garanteix el funcionament eficient del mercat de treball. Aquests dos factors són especialment importants i, per això, ens hi referirem de manera específica més endavant.

Finalment, els CAD-8 basen la seva cohesió també en l'existència d'un **sector públic potent** i, en general, ben gestionat (són dels països menys corruptes del planeta)¹³ que proveeix serveis públics de qualitat i proporciona mecanismes de protecció social per als sectors socials més desafavorits. Això vol dir que, inevitablement, l'existència d'una pressió fiscal elevada forma part del contracte social d'aquests països. Així i tot, la dimensió de l'economia submergida dels CAD-8 està clarament per sota de la mitjana dels països de la UE per al període 2003-2013.¹⁴

En definitiva, la fórmula per aconseguir la cohesió social als CAD-8 pretén combinar, en les dosis adequades, a) igualtat d'oportunitats per a tothom, sobretot a través del sistema educatiu; b) meritocràcia i possibilitats d'ascens per als que saben aprofitar aquestes oportunitats; i c) meca-

13. Segons l'índex de percepció de la corrupció corresponent al 2013 publicat per l'organització *Transparency International* (<http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/>), sis dels CAD-8 estan entre els vuit països menys corruptes del món, mentre que Bèlgica i Àustria ocupen els llocs 15 i 26 respectivament (de 177 països analitzats).

14. Segons les investigacions del professor Friedrich Schneider, de la Universitat Johannes Kepler de Linz. Es pot consultar Friedrich Schneider *Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2013: A Further Decline*, 2013, disponible a http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2013/ShadEcEurope31_Jan2013.pdf.

nismes d'assegurança per evitar l'exclusió social dels que corren el risc de quedar enrere.

LA COMPETITIVITAT DEL SISTEMA PRODUCTIU

Per tenir un país pròsper es necessita un sistema productiu molt competitiu, on les empreses punteres orientin les seves inversions cap als sectors exportadors i de productivitat alta i la resta d'agents socials comparteixin la idea general que no podrà haver-hi cohesió social i benestar per al conjunt de la població sense empreses fortes i competitives.

Tres dels grans eixos de la competitivitat dels CAD-8 són la formació del **capital humà**, la **recerca** i la **innovació tecnològica** aplicades als processos productius i l'orientació cap a l'**exportació** de les empreses. Del primer ja se n'ha dit alguna cosa quan s'ha parlat del sistema educatiu, així que ens centrarem en els altres dos.

Una de les claus de la competitivitat del sistema productiu dels CAD-8 és la transferència i l'aplicació de la recerca i el coneixement científics a l'activitat empresarial. Les empreses privades tenen un volum elevat de despesa en recerca i desenvolupament i aquesta es tradueix en una quantitat important de patents. Catalunya, en canvi, té un acceptable sistema de recerca públic centrat en els àmbits més acadèmics, però no ha aconseguit encara que aquest transformi de manera decisiva l'activitat d'una part suficientment important del sistema empresarial.¹⁵

A més, l'economia dels CAD-8 està clarament orientada cap a l'exterior i en gran part recolza en la capacitat exportadora de les seves empreses. Aquests són països petits, amb mercats interiors limitats, on les empreses s'han vist obligades a créixer a base de vendre la seva producció a tot el món. L'exportació representa un mercat sense límits i és la garantia de la competitivitat de les empreses.

15. Sobre aquesta qüestió es pot consultar Guinjoan, Cuadras Morató i Puig *Com Àustria...*, capítol 9.

EL FUNCIONAMENT DEL MERCAT DE TREBALL

No hi ha cap dubte que un dels principals problemes econòmics i socials que té Catalunya a hores d'ara és el del funcionament ineficient i poc equitatiu del mercat de treball. Les elevades taxes de desocupació que pateix l'economia catalana són el clar reflex d'aquest problema. Aquest és un tema que, malauradament, no és el producte de la crisi econòmica actual. Contràriament, és un tema estructural amb el qual sembla que ens hem resignat a conviure des de fa molts anys. A tall d'il·lustració només cal assenyalar que la taxa mitjana de desocupació a Catalunya durant el període 1978-2012 s'enfila fins al 15,1%, quasi el triple de la xifra corresponent als CAD-8 (5,4%). Aconseguir un funcionament millor del mercat de treball hauria de ser una de les primeres prioritats de la política econòmica catalana. Amb tota seguretat, les reformes que l'acostessin al model dels CAD-8 constituïrien passes en la direcció correcta.

El model econòmic dels CAD-8, pel que fa al funcionament del mercat de treball, inclou característiques com ara l'existència de sindicats i organitzacions empresarials potents, un grau elevat de concertació social (entre els agents socials i el govern) en la fixació dels salaris i la resta de les condicions de treball i també un paper prominent de les polítiques actives de mercat de treball. Aquestes actuen com a complement de subsidis de desocupació relativament generosos, però condicionats a un comportament actiu dels desocupats a l'hora de formar-se i acceptar ofertes laborals.

Un dels principals resultats d'aquest model és el que es coneix amb el nom de *flexiseguretat*. El concepte es pot descriure com l'estratègia política que promou simultàniament la flexibilitat de les relacions laborals d'acord amb les necessitats de les empreses i la seguretat econòmica i social dels treballadors. A la pràctica la *flexiseguretat* implica:

- un element de flexibilitat, mitjançant l'establiment de mecanismes (tipus de contractes,

marcs de negociació dels agents socials, etc.) que permetin relacions laborals flexibles i amb capacitat d'adaptació als canvis en les circumstàncies tecnològiques i econòmiques de les empreses, i

- un element de seguretat, mitjançant l'existència de formes efectives de protecció dels desocupats (subsidiis de desocupació) i de promoció de la seva ocupabilitat (programes de formació i altres polítiques actives) per afavorir una transició ràpida i fàcil d'un lloc de treball a un altre. Aquesta seguretat es basa en les polítiques actives, però també en la limitació de la potestat dels desocupats de rebutjar les propostes de treball que reben.

La *flexiseguretat* pretén fer compatible la competitivitat empresarial amb nivells de benestar i seguretat social elevats, en societats que valoren la cohesió com a tret bàsic del contracte social. Com a model de relacions laborals, facilita la planificació a llarg termini de treballadors i empresaris i afavoreix una economia generadora de llocs de treball qualificats i d'alt valor afegit. A hores d'ara, aquest model és a les antípodes del que tenim a Catalunya.

CONCLUSIONS

És molt possible que els catalans siguem convocats a les urnes el proper 9 de novembre de 2014 per pronunciar-nos sobre el nostre futur polític. Segurament tenim raons, polítiques, econòmiques i culturals, per preferir la secessió a l'actual *status quo* de continuar formant part d'Espanya, però això en última instància haurem de decidir-ho de manera democràtica els electors. En cap cas, però, aquestes raons no ens poden deslliurar de la responsabilitat que tenim d'aprofitar els nous espais de llibertat per construir una realitat política, econòmica i social millor que la que tenim ara.

El debat sobre la construcció del nou Estat està, en gran part, per fer. És normal que així sigui, tenint en compte la rapidesa amb què el

tema de la independència s'ha situat al centre del debat polític a Catalunya. Això no obstant, estem segurs que aquesta és una qüestió que s'activarà els propers mesos a mesura que ens apropem al 9 de novembre. La nostra petita contribució a aquest debat és la presentació d'un model de referència basat en el funcionament econòmic i social de vuit països europeus que nosaltres considerem exitosos i dels quals pensem que els catalans podem aprendre coses útils a l'hora d'encarar la difícil tasca de construir un nou Estat independent.

En aquest article he volgut centrar-me en l'anàlisi del perquè l'estudi de la política econòmica d'aquests vuit països del centre i el nord d'Europa pot ajudar-nos a la consecució de l'objectiu al qual ha d'aspirar el país: la construcció d'una societat més pròspera i cohesionada. No és una empresa fàcil i, a més, no es tracta simplement de copiar o imitar algunes pràctiques que a altres països han donat bons resultats. La clau de l'èxit d'aquests països rau en la consecució d'un compromís col·lectiu al voltant dels grans objectius que la societat es planteja com a prioritaris. Construir aquest compromís seria el repte fonamental del nou Estat. Un país millor és possible, però, com no pot ser d'una altra manera, construir-lo dependrà de la qualitat de les institucions del nou Estat i dels seus dirigents.

XAVIER CUADRAS MORATÓ (Igualada, 1965) és doctor en Economia per la Universitat de York (Anglaterra), professor d'Economia de la Universitat Pompeu Fabra (UPF) i director de l'Escola Superior de Comerç Internacional de la UPF. És autor de diversos articles a revistes científiques internacionals i també, amb Modest Guinjoan, de *Sense Espanya. Balanç econòmic de la independència* (2011) i amb Modest Guinjoan i Miquel Puig de *Com Àustria o Dinamarca. La Catalunya possible* (2013).